

การศึกษาเปรียบเทียบมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญานิทเช่
A Comparative Study of the Concept of Man in Theravada
Buddhist Philosophy and Philosophy of Nietzsche

พระอธิการวัชรระ จิตตสาโร (จันทร์แสง),

Phra Adhikan Watchara Cittasāro (Chansaeng),

พระปลัดกิตติ ยุติธโร, วิเชียร ชาบุตรบุนทริก

Phra Palad Kitti Yuttidharo, Wichian Chabutbuntrik

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buriram Buddhist Collage, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: chansaeng.wat@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษามนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท 2) ศึกษามนุษย์ในปรัชญานิทเช่ 3) เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญานิทเช่ ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบการเขียนเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. มนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง ผู้มีใจสูง ผู้ประเสริฐ ธรรมชาติและลักษณะของมนุษย์ คือ ชั้น 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มนุษย์มี 5 ประเภท ได้แก่ 1) มนุษย์สัตว์นรก 2) มนุษย์เปรต 3) มนุษย์สัตว์ดิรัจฉาน 4) มนุษย์แท้ ๆ 5) มนุษย์เทวดา มนุษย์แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับปุถุชน 2) ระดับกัลยาณชน 3) ระดับอริยชน เป้าหมายสูงสุดของมนุษย์มี 3 ชั้น 1) ชั้นต่อหน้า 2) ชั้นเลยตาเห็น 3) ชั้นสูงสุด

2. มนุษย์ในปรัชญานิทเช่ หมายถึง เจตจำนงที่จะมีอำนาจ มี 2 ประเภท คือ 1) ประเภททาส 2) ประเภทนาย แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ 1) ระดับทาส 2) ระดับนาย 3) ระดับอภิมนุษย์ ธรรมชาติและลักษณะของมนุษย์ “เห็นแก่ตัว” มีกิเลสอยู่เบื้องหลังทั้งหมด แนวทางสู่ความเป็นอภิมนุษย์ เขาใช้สัญลักษณ์เด็กพัฒนาจิตวิญญาณสู่อภิมนุษย์ เป้าหมายสูงสุดของมนุษย์พัฒนาจากพวกทาส (เลว) ปรับปรุงเป็นดี (นาย) จากดีมาเป็นตัวของตัวเอง (อภิมนุษย์)

3. ความเหมือนและความแตกต่าง 1) มนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท คือ ผู้มีใจสูง มนุษย์นิทเช่ คือ อภิมนุษย์ แตกต่างกันที่พุทธปรัชญาแบ่งมนุษย์ไว้ 5 ประเภท แยกออกเป็น 3 ระดับ ส่วนมนุษย์นิทเช่ มี 2 ประเภท แบ่งมนุษย์ไว้ 3 ระดับ ธรรมชาติและลักษณะของ

มนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท คือ ชั้นที่ 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มีลักษณะปรากฏขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป นิทเช่เห็นว่า ธรรมชาติมนุษย์ คือ พลังอำนาจของกิเลส แสดงออกมาในลักษณะ “เห็นแก่ตัว” แตกต่างที่พุทธปรัชญามุ่งกำจัดกิเลสในใจมนุษย์ ส่วนปรัชญานิทเช่มุ่งใช้พลังกิเลสพัฒนามนุษย์ เป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ในพุทธปรัชญามี 3 ชั้น คือ ชั้นต่อหน้า ชั้นเลยตาเห็น ชั้นสูงสุด ส่วนนิทเช่พัฒนาจากพวกเลวมาเป็นดีสู่อิทธิมนุษย์ ข้อแตกต่าง คือ พุทธปรัชญามีเป้าหมายที่ พระอรหันต์ ส่วนปรัชญานิทเช่ มีเป้าหมายที่อิทธิมนุษย์

คำสำคัญ: มนุษย์, พุทธปรัชญาเถรวาท, ปรัชญานิทเช่

Abstract

The purpose of this research were: 1) to study human in Theravada Buddhist philosophy, 2) to study of human in philosophy of Friedrich Nietzsche and 3) to comparative study of similarity and difference of human in Theravada Buddhist philosophy and philosophy of Friedrich Nietzsche. This research is used documentary process and presents in descriptive method.

The research results found that:

1. Human in Theravada Buddhism meant high-minded person. The nature and character of human composed of 5 *Khandhas*, namely, corporality (*rūpa*), sensation (*vedanā*), perception (*saññā*), mental formations (*saṅkhāra*), and consciousness (*viññāna*). There were 5 types of humans: 1) hell human, 2) ghost human, 3) animal human, 4) real human, and 5) god human. Humans were divided into 3 levels: 1) worldly person (*puthujjana*), 2) good person (*kalyāṇajana*), and 3) noble person (*ariyajana*). The highest aim of human can divide 3 levels; present future and ultimate goal.

2. Human in the philosophy of Friedrich Nietzsche meant the will to have power. There were two types of human: slave and master. Human can divide into 3 levels: 1) slave, 2) master and 3) the superman. Nature and character of human was selfish which was hidden with defilement. The way to superman was the symbol of children. The highest aim developed from slave and cultivated to master and superman.

3. The similarity and difference 1) human in Theravada Buddhist philosophy was high-minded person, while Friedrich Nietzsche was superman. For different opinion, Theravada Buddhist philosophy divided human into 5 categories and 3 levels, while Friedrich Nietzsche divided human into 2 types

and 3 levels. Nature and character of human in Theravada Buddhist philosophy composed with of 5 *Khandhas* namely, corporality (*rūpa*), sensation (*vedanā*), perception (*saññā*), mental formations (*saṅkhāra*), and consciousness (*viññāna*), while the nature and character of human Friedrich Nietzsche was the power of defilement which show the condition of selfishness. For the different opinion, Theravada Buddhist philosophy focused on eliminating lusts in the human heart while Friedrich Nietzsche focused on using creative defilement. The highest aim of Theravada Buddhist philosophy divided into 3 levels; present future and ultimate goal, while Friedrich Nietzsche developed the bad to good person. For different opinion, Theravada Buddhist philosophy aimed to be Arahant, while Friedrich Nietzsche aimed to be superman.

Keywords: Human, Theravada Buddhist Philosophy, Friedrich Nietzsche

1. บทนำ

มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีพัฒนาการที่มีความซับซ้อน ในอดีตมีการตั้งคำถามเกี่ยวกับมนุษย์ในมิติต่าง ๆ ทั้งทางสังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ รวมถึงในมิติศาสนา เช่นอย่าง ศาสนาพุทธเถรวาท ในขณะที่มิติทางปรัชญา ก็ให้ความสนใจตั้งคำถามเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะแนวคิดของนิทเช ผู้เขียนจึงสนใจศึกษา 2 ระบบคิดที่มีมุมมองเกี่ยวกับมนุษย์ในเชิงเปรียบเทียบ ซึ่งมนุษย์เป็นสัตว์สังคมอาศัยอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งสิ้นชีวิต ซึ่งต้องดิ้นรนต่อสู้ทำทุกอย่างเพื่อการดำรงชีวิตในการเอาตัวรอด แสวงหาพลังหรือแรงบัลดาลใจอำนาจแฝงแห่งตนมาเติมเต็มในส่วนที่หายไปในรูปแบบลักษณะกิเลสตัดทอนความอยากได้การยอมรับนับถือ ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ มีอำนาจเหนือผู้อื่น กระตุ้นต่อมภายในมนุษย์ให้เกิดการแสดงออกอย่างเต็มที่ด้วยความโหยหา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักปรัชญากรีกโบราณสำคัญ ๆ ของโลก เช่น อริสโตเติล (Aristotle) ได้ให้ความหมายมนุษย์ไว้ว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” (Stroll and Popkink, 1993) ทั้งนี้ เขาเชื่อว่ามนุษย์โดยสภาพธรรมชาติความเป็นจริงแล้วจะต้องมีชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ติดต่อกันสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่เพียงลำพังได้ เขาได้จุดประกายให้เกิดการขบคิดและศึกษาเกี่ยวกับธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ ในโลก รวมถึงธรรมชาติของมนุษย์ด้วย จากประวัติศาสตร์ของมนุษย์พบว่า การดำเนินชีวิต การคมนาคมติดต่อสื่อสารมีความเรียบง่าย แต่เมื่อเวลาผ่านไปมนุษย์ได้พัฒนาความรู้ตามลำดับ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงองคภาพพ ระบบการศึกษาได้นำความรู้ที่ค้นพบทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้เป็นเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ จึงมีผลทำให้วิถีชีวิต

ของมนุษย์พัฒนาจากยุคมืดเข้าสู่ยุคสว่าง ซึ่งการเปลี่ยนทัศนคติมนุษยชาติครั้งใหญ่ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง นานาประเทศทั่วโลก ประสบปัญหาเศรษฐกิจ จึงเร่งวางแผนแก้ไขโดยเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม เพื่อให้เศรษฐกิจดีขึ้น

มนุษย์แต่ละเผ่าพันธุ์ในโลกต่างก็มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน เมื่อมาอยู่ร่วมกันจำเป็นต้องมีแบบแผน กติกา ข้อตกลงในสังคม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่างสงบสุข กรอบการดำรงชีวิตที่มนุษย์สร้างขึ้นนี้ เรียกว่า “วัฒนธรรม” แต่ละสังคมมีแนวคิดและการปฏิบัติที่เป็นของตนเอง มีลักษณะเฉพาะของสังคมนั้น ๆ ซึ่งแสดงออกทางภาษาพูด ภาษาเขียน การแต่งกาย การหาอยู่หากิน การสร้างที่อยู่อาศัย ระบบความเชื่อ ประเพณีต่าง ๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน สามารถเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมของคนต่างวัฒนธรรมได้ จะช่วยให้มนุษยชาติเข้าใจกันมากขึ้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2532: 161-162)

ระบบความคิดของมนุษย์มีความเชื่อที่แตกต่างกันโดยพื้นฐานการอบรมสั่งสอน จากครอบครัวและบริบทสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ชุมชน มีความเห็นที่คล้อยไปตาม ประสบการณ์ชีวิตที่ประสบพบเห็นทางประสาทสัมผัส ได้แก่ สัมผัสทางตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้ดมกลิ่น ลิ้นได้ลิ้มรส กายได้สัมผัสถูกต้องเย็นร้อนอ่อนแข็ง ใจได้รับรู้อารมณ์ทั้ง 6 มีความพอใจ และไม่พอใจ หรือมีความชอบ หรือความชิงชัง หรือเฉย ๆ แม้แต่การสังเกตพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์ยังเห็นความเหมือนกันในการดำเนินชีวิต คือ มนุษย์กินอาหารสัตว์ก็กินอาหาร มนุษย์พักผ่อนหลับนอน สัตว์ก็พักผ่อนหลับนอน มนุษย์กลัวลี้ภัย สัตว์ก็กลัวลี้ภัย มนุษย์เสพงามสืบเผ่าพันธุ์ สัตว์ก็เสพงามสืบเผ่าพันธุ์เช่นกัน ไม่มีสิ่งใดที่แตกต่างกันระหว่างมนุษย์กับสัตว์ จะแตกต่างกันตรงที่มนุษย์รู้จักคิดยถาจริตใจของตนให้สูงขึ้นกว่า เพราะสัตว์ทำตามสัญชาตญาณอย่างสัตว์เท่านั้น คิดไม่เป็น ส่วนมนุษย์นั้นคิดเป็น สามารถฝึกอบรมพัฒนาและจิตใจตนได้ตามกระบวนไตรสิกขา 3 คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ตามแนวคิดพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยความลงตัวทั้งทางหลักคำสอนและแนวปฏิบัติ

ในขณะเดียวกันระบบความคิดของนิทเช่นนั้น เขามีมุมมองเกี่ยวกับมนุษย์มีพฤติกรรมเหมือนดังฝูงแกะ ชอบรวมกันอยู่เป็นฝูงเพราะลาดกลัว มนุษย์มีการแสดงออกและตื่นนอนเป็นธาตุแท้ของความเป็นจริง ซึ่งนิทเซ่เรียกว่า เป็นเจตจำนงที่จะมีอำนาจ บุคลิกลักษณะมนุษย์ตามแนวคิดของเขาพอดีความได้ 3 อย่าง คือ 1) พวกอ่อนแอ เลว กลัวไม่สู้ 2) พวกกล้าหาญ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ 3) พวกเกิน ๆ เป็นตัวของตัวเอง จะเห็นได้ว่าธรรมชาติให้ความเข้มข้นไม่เท่ากัน มนุษย์ผู้มีกำลังมากก็จะใช้กำลังตนเบียดเบียนผู้ที่มีกำลังน้อยกว่า ผู้ที่มีบิรวารมากก็จะรวบรวมของตนออกล่าแย่งชิงอำนาจเป็นใหญ่เหนือกัน

รวมความว่า มนุษย์ทั้งสองระบบความคิดนี้ สามารถพัฒนาให้ไปถึงเป้าหมายสูงสุดตามอุดมคติมนุษยได้ คือ ศึกษาความหมายมนุษย์ที่แท้จริงให้รู้ชัดเพื่อเข้าใจธรรมชาติ และลักษณะของมนุษย์ เห็นคุณค่าและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ เชื่อมมั่นในศักยภาพของ

มนุษย์สามารถเปิดเผยความจริงของมนุษย์ด้วยการใช้ปัญญาเป็นเครื่องมือพัฒนามนุษย์ จนเป็นอิสระเสรีภาพจากกิเลสได้ เข้าสู่เป้าสูงสุดของมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบอันแท้จริง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1 เพื่อศึกษามนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท
- 2 เพื่อศึกษามนุษย์ในปรัชญานิเทศ
- 3 เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและแตกต่างของมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท กับปรัชญานิเทศ

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Documentary Research) มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผู้วิจัยศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลจาก เอกสารชั้นปฐมภูมิ คือพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539 มีพระวินัยปิฎก คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก คัมภีร์พระอภิธรรมปิฎก
2. ผู้วิจัยศึกษาเอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ หนังสืองานเขียนของนิเทศ เรื่องอภิมนุษย์, พระเจ้าตายแล้ว งานวิจัยที่เกี่ยวกับมนุษย์ในนิเทศ วารสาร บทความต่าง ๆ และแหล่งข้อมูลออนไลน์ที่มีผู้รู้ได้เขียนและบันทึกเอาไว้
3. ผู้วิจัยนำข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับ ปรัชญานิเทศไปเปรียบเทียบ สังเคราะห์ วิเคราะห์ นำมาสรุปผลการวิจัย จัดทำเป็นรูปเล่ม เพื่อนำเสนอต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษามนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญานิเทศที่มีผลต่อมโนทัศน์ ในมิติต่าง ๆ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

4.1 มนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท

มนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีผลต่อมโนทัศน์ในมิติต่าง ๆ ทำให้เห็นพัฒนาการของมนุษย์ โดยแยกเป็นพุทธปรัชญา 6 ด้าน ดังนี้

- 1) พุทธปรัชญาเถรวาท มองว่า มนุษย์มีที่มาจากพรหมเทพ นามว่า อากัสสรพรหม จุตกลงในครรภ์มารดา เรียกชั้น 5 เจริญเติบโตอยู่ในครรภ์มารดาเป็นเวลานาน 9 เดือน จึงคลอดออกมาสู่โลก ซึ่งมนุษย์มีความหมายว่า ผู้มีใจสูงผู้ประเสริฐ
- 2) ด้านธรรมชาติและลักษณะของมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า มนุษย์มีข้อดี คือสามารถพัฒนาได้ ข้อเสียได้แก่การตกเป็นทาสกิเลส ธรรมชาติมนุษย์ คือ

ชั้น 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งแยกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนกาย (รูปธรรม) และส่วน จิต (นามธรรม) มีปัจจัยอิงอาศัยในการเกิดขึ้น และดับลง เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท ซึ่งตกอยู่ภายใต้สามัญลักษณะ คือ อนิจจัง ความไม่เที่ยง เป็นธรรมชาติ ทุกขัง ความเป็นทุกข์ เป็นธรรมชาติ อนัตตา ความเสื่อมสลาย เป็นธรรมชาติ เป็นไปตามกฎแห่งกรรม ในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า มนุษย์มีอยู่ 5 ประเภท ได้แก่

- (1) มนุษย์สัตว์นรก คือ ร่างกายเป็นมนุษย์ แต่สภาวะจิตใจเป็นสัตว์นรก
- (2) มนุษย์เปรต คือ ร่างกายเป็นมนุษย์ แต่สภาวะจิตใจเป็นเปรต
- (3) มนุษย์สัตว์ดิรัจฉาน คือ ร่างกายเป็นมนุษย์ แต่สภาวะจิตใจเป็นสัตว์

เดรัจฉาน

- (4) มนุษย์แท้ๆ คือ ร่างกายเป็นมนุษย์ สภาวะจิตใจก็เป็นมนุษย์
- (5) มนุษย์เทวดา คือ ร่างกายเป็นมนุษย์ แต่สภาวะจิตใจเป็นเทวดา

พุทธปรัชญาเถรวาท แบ่งมนุษย์ออกได้ 3 ระดับ ได้แก่

- (1) ระดับมนุษย์ปุถุชน คือ ผู้หนาไปด้วยกิเลสตัณหา
- (2) ระดับมนุษย์กัลยาณชน คือ ผู้มีความรู้ดี มีคุณธรรม จิตใจดีงามต่อเพื่อน

มนุษย์

- (3) ระดับมนุษย์อริยชน คือ ผู้บรรลุความจริงอันประเสริฐ เรียกว่า นิพพาน อีกนัยหนึ่ง อริยชน ยังแยกออกเป็น 4 จำพวก คือ

- (1) พระโสดาบัน คือ บุคคลผู้ละสังโยชนต่ำเบื้องต้น 3 อย่าง ออกเสียได้แล
- (2) พระสกิทาคามี คือ บุคคลผู้ละสังโยชนต่ำเบื้องต้น 5 อย่าง ออกเสียได้
- (3) พระอนาคามี คือ บุคคลผู้ละสังโยชนเบื้องต้นสูง 7 อย่าง ออกเสียได้แล้ว
- (4) พระอรหันต์ คือ บุคคลผู้ละสังโยชนเบื้องต้นสูง 10 อย่าง ออกเสียได้แล้ว

3) ด้านเสรีภาพของมนุษย์นั้น พบว่า คือเสรีภาพทางกาย ทางความคิด และทางปัญญาอันได้มาโดยธรรมชาติ ไม่มีใครหยิบยื่นให้หรือทำลายได้อีกทั้งสามารถแสวงหาเพิ่มเติมได้ แต่ในเบื้องต้นยังไม่มี เพราะช่วงวัยเด็กยังต้องอาศัยพ่อแม่ และต้องได้รับการอบรมสั่งสอนจากครูอาจารย์จนแยกแยะสิ่งดี-ชั่วได้ จนถึงขั้นบรรลุอริยบุคคล 4 การตรัสรู้ของพระผู้มีพระภาคนั้น คือการขจัดกิเลสสิ้นเชิง เรียกว่า เสรีภาพของมนุษย์แท้จริง

4) ด้านศักยภาพของมนุษย์นั้น พบว่า มนุษย์เป็นสัตว์พิเศษสามารถเรียนรู้และฝึกได้ เพิ่มสมรรถนะทางกายทางความคิด และทางปัญญาจนถึงเป้าหมายสูงสุด คือพ้นจากทุกข์ได้ แต่มนุษย์จำพวกปทปรมะไม่อาจพัฒนาได้ ต้องปล่อยวาง อุปมาเหมือนดังคนตาย แม้มีมนุษย์ปลุกให้ตื่นขึ้นมา ย่อมเป็นไปไม่ได้ และมีเพียงมนุษย์ผู้ฝึกอบรมตนมุ่งสู่อริยบุคคลตามแนวปฏิบัติตามอริยทั้งคัมภีร์ มีอธิบายในข้อถัดไป

5) ด้านแนวทางสู่ความเป็นอริยบุคคลนั้น พบว่า การนำมรรคมงคล 8 สงเคราะห์เข้าในไตรสิกขา 3 ตามกระบวนการฝึกอบรมกาย วาจา ใจ เรียกว่า ง่าย ๆ ว่า ศิล

สมาธิ ปัญญา โดยใช้แนวปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในมหาสติปัฏฐานสูตร ได้แก่ การพิจารณา กาย เวทนา จิต ธรรม จนเกิดสภาวะธรรม คือ เห็นรูป นาม ตามความเป็นจริงแล้ว ถอนความ พ้อใจและความไม่พอใจออกเสียได้ จิตบริสุทธิ์หลุดพ้นอาสวะกิเลส บรรลุอุรียบุคคล ตามลำดับ

6) ด้านเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ พบว่า ปลายทางชีวิตมนุษย์ในพุทธ ปรัชญาเถรวาท มี 3 ชั้น คือ ชั้นต่อหน้า ชั้นเลยตาเห็น และชั้นสูงสุด เรียกปรัตถะ การบรรลุ พระอรหันต์ พ้นจากความทุกข์ เข้าสู่พระนิพพาน โดยการเข้าถึงสภาวะธรรมชาติที่มีอยู่จริง ด้วยความเพียรของมนุษย์ ไม่ใช่อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ หรือเทพเจ้าองค์ใดมาดลบันดาล แท้ที่จริงแล้วมนุษย์เป็นผู้ค้นพบความลับนี้ ซึ่งมนุษย์เป็นผู้เปิดเผยความจริงออกมาด้วย สติปัญญาของมนุษย์ โดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์

4.2 มนุษย์ในปรัชญานิทเช่

มนุษย์ในพุทธปรัชญานิทเช่ที่มีผลต่อมโนทัศน์ในมิติต่าง ๆ ทำให้เห็นพัฒนาการ ของมนุษย์ โดยแยกเป็นพุทธปรัชญา 6 ด้าน ดังนี้

1) ด้านมนุษย์ในปรัชญานิทเช่ พบว่า มนุษย์มีที่มาจาก เจตจำนงที่จะมี อำนาจเหนือกิเลสเพราะมนุษย์นั้น “เห็นแก่ตัว” การสลัดความเห็นแก่ตัวได้ คือการใช้พลัง อำนาจกิเลสกระตุ้นต่อมจิตใต้สำนึกของมนุษย์ออกมาเพื่อพัฒนาศักยภาพมนุษย์อย่าง สร้างสรรค์ ใช้อำนาจโดยชอบธรรม และยังพบว่า มนุษย์ที่ศนะนิทเช่มีความหมายว่า อภิมนุษย์ มนุษย์เหนือ ซึ่งเป็นปัจเจกบุคคลผู้ค้นพบความลับของจักรวาลโลก สิ่งที่ต้องก้าว ข้ามพ้น มนุษย์ผู้ยังพร่อง พวกขาด ๆ เกิน ๆ ไม่สมบูรณ์

2) ด้านธรรมชาติและลักษณะของมนุษย์นั้น พบว่า พลังอำนาจกิเลส กระแสสังคมโลกที่พัดพามนุษย์ไปติดกับดักของกิเลสจนเป็นเหตุเข้าสู่ทางตัน จึงต้องดิ้นรน ต่อสู้เอารอดเอาเปรียบกัน กัดขี้น ขมเหงกัน ตามความเข้มข้นจากพลังอำนาจของธรรมชาติมาก บ้าง น้อยบ้าง ปลาใหญ่กินปลาเล็ก ผู้มีกำลังมากก็เบียดเบียนผู้มีกำลังน้อย นิทเช่แบ่ง ประเภทของมนุษย์ไว้ 2 ประเภท ได้แก่

(1) ประเภทมนุษย์ศีลธรรมแบบทาส ชนชั้นต่ำ ทาส ไพร่ ไม่เป็นตัวของตัวเอง

(2) ประเภทมนุษย์ศีลธรรมแบบนาย ชนชั้นกลาง ชั้นปกครอง ผู้ครองอำนาจรัฐ

ปรัชญานิทเช่ แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

(1) ระดับทาส ไม่กล้าคิด ไม่กล้าทำ ไม่กล้าแสดงออก ทำตามกระแส

ค่านิยมเดิม ๆ

(2) ระดับนาย กล้าคิดกล้าทำกล้าแสดงออก ไม่ทำตามใคร เชื่อมั่นในตนเอง

(3) ระดับอภิมนุษย์ ปัจเจกบุคคล ผู้บรรลุญาณวิเศษ รู้แจ้งในสัจธรรม

ความจริงชีวิต

3) ด้านเสรีภาพของมนุษย์ พบว่า เจตจำนงที่จะมีอำนาจเหนือกิเลสตนและผู้อื่น การใช้พลังกิเลสกระตุ้นจิตสำนึกมนุษย์แสดงออกมาใช้เชิงบวก หากมนุษย์กล้าปฏิเสธความเชื่อเดิมที่เป็นกรงขังความคิดสังคมมนุษย์ไว้ สร้างรูปแบบชีวิตใหม่ นิทเชกกล้าใช้ประโยคคำว่า “พระเจ้าตายแล้ว”(God is dead) เขาระงับกระหน่ำกิเลสได้อย่างคมคาย ซึ่งนับว่าเป็นเสรีภาพของมนุษย์

4) ด้านศักยภาพของมนุษย์นั้น พบว่า มนุษย์ได้พัฒนาพันสภาพของสัตว์มาแล้ว และกำลังพัฒนาไปสู่สภาพอภิ การเป็นตัวของตัวเอง (Superman) โดยมนุษย์ต้องหันกลับมาปรับปรุงพฤติกรรมตนเอง พัฒนาศักยภาพจิตใจให้เข้มแข็ง กล้าปฏิเสธ ความเชื่อที่ไร้เหตุผล กล้าเอ่ยถึงมรณกรรมของพระเจ้าเป็นเจ้า อำนาจรัฐ คือ ปิตาจารย์ ที่คอยสร้างกรงขังสังคมมนุษย์ไว้ในยุคนั้น ศาสนา กติกา ประเพณี ค่านิยมเดิม ๆ ซึ่งไม่อาจตอบโจทย์ชีวิตในปัจจุบัน และให้ความหวังในอนาคตได้เลย จึงไม่แปลกอะไรว่า มนุษย์ยุคปัจจุบันมุ่งแสวงหาความจริงของชีวิตมากกว่าจะเข้าหาศาสนา ความเชื่อในสิ่งที่มีใช้ความหมายของชีวิตหรือความสุขปัจจุบันแท้จริง

5) ด้านแนวทางสู่ความเป็นอภิมนุษย์ พบว่า การกล้าเดินออกจาก “มังกร” ผู้ครอบงำโลก ปฏิบัติตามจิตวิญญาณแห่งอูรู ลิงโต และเด็กทารก ซึ่งหัวใจสำคัญ คือ จิตวิญญาณเด็ก เพราะเป็นสัญลักษณ์แห่งความบริสุทธิ์ ง่ายต่อการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ เขาได้วางรูปแบบใหม่ตามขั้นตอนพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ 10 อย่าง ได้แก่

- (1) ทำตัวให้ประสานสัมพันธ์ มีเหตุผล รับผิดชอบ มีสำนึก
- (2) หลีกเลี่ยงการมีชีวิตแบบเรื่อยเปื่อย ไม่เป็นตัวของตัวเอง
- (3) หลีกเลี่ยงความขุ่นข้องหมองใจ อันเป็นวิธีคิดแบบทาส
- (4) อย่าคิดตามปรมาจารย์แบบตาบอด ให้สร้างปรัชญาของตัวเอง
- (5) จงตามหา ทำไม่ เมื่อเจอแล้วก็จะอดทนได้ทุกเรื่อง
- (6) ความทุกข์ทำให้เข้มแข็ง ต้องทำลายด้วยตัวเอง เพื่อเกิดใหม่และ

เข้มแข็งกว่าเดิม

- (7) หลีกเลี่ยงที่จะเป็นคนที่ไม่ว่างตลอดเวลา จงใช้เวลาเพื่อตัวเอง เพื่อคนที่

ตนรัก

- (8) จงมีชีวิตแบบยอมเสี่ยงบ้าง อยู่นอกเขตแดนสบายของตัวเอง
- (9) จงเป็นอภิมนุษย์เป็นเป้าประสงค์
- (10) ความสุขไม่ได้อยู่ที่เป้าหมาย แต่อยู่ทุกอย่างก้าวในระหว่างทางเดิน

6) ด้านเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ พบว่า เจตจำนงที่จะมีอำนาจเหนือกิเลสตนเองและผู้อื่น ได้แก่ อภิมนุษย์ มนุษย์เหนือ ซุปเปอร์แมน ความเป็นตัวของตัวเอง โดยมีขั้นตอนพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ คือ พัฒนาจากทาส (เลว) ปรับปรุงไปเป็นมนุษย์ดี (นาย) มีโอกาสพัฒนาจนถึงขั้นบรรลุลักษณะพิเศษ ผู้รู้แจ้งในสังขารธรรมของชีวิตสู่ความเป็นมนุษย์เหนือ

(อภิมนุษย์) ปฏิรูปวิธีคิดสร้างรูปแบบสังคมและประเมินคุณค่ามนุษย์ใหม่ทั้งหมด เพื่อตอบ
โจทย์ชีวิตในปัจจุบัน และให้ความหวังในอนาคตได้

4.3 การเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของมนุษย์ในพุทธ ปรัชญาเถรวาทกับปรัชญานิเช่

จากการศึกษาวิจัยมนุษย์ ผู้วิจัยได้สรุปผลทั้งฝ่ายพุทธปรัชญาเถรวาทและฝ่าย
ปรัชญานิเช่นำมาเทียบเคียงแล้วจึงตั้งเป็นประเด็นเปรียบเทียบไว้ 6 ด้าน มีรายละเอียด ดังนี้

1) พุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่ามนุษย์เป็นผู้มีจิตใจสูง ส่วนปรัชญานิเช่มอง
ว่ามนุษย์เป็นตัวของตัวเอง เป็นอภิมนุษย์ ส่วนความแตกต่างกันนั้นพุทธปรัชญาแบ่งมนุษย์
ออกเป็น 3 ระดับ แยกออกเป็นอริยบุคคล 4 จำพวก ส่วนนิเช่เห็นว่ามนุษย์มีอยู่ 2 ประเภท
แบ่งมนุษย์ไว้ 3 ระดับ คือ ทาส นาย อภิมนุษย์

เมื่อจับแนวคิดมนุษย์ในมิติพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า การได้อัตภาพความ
เป็นมนุษย์นั้น นับว่ายาก มนุษย์ประเสริฐได้ต้องผ่านการฝึกอบรมจิตใจเป็นอย่างดี มนุษย์จึง
ชื่อว่าผู้มีจิตใจสูง ส่วนมนุษย์ในปรัชญานิเช่พบว่า อภิมนุษย์คือเจตจำนงที่จะมีอำนาจเหนือ
ผู้ที่มีจิตใจเข้มแข็งกล้าคิดกล้าทำเท่านั้นจึงจะอยู่รอดปลอดภัยจากกรงขังสังคมได้

2) พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่า ธรรมชาติและลักษณะของมนุษย์หมายเอา
ชั้น 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ส่วนปรัชญานิเช่เห็นว่า พลังอำนาจกิเลส
แก่กล้าแผดงฤทธิ์ออกมาเป็นหน่วย ๆ ดิ้นรนต่อสู้กันอยู่ มีลักษณะทาสแท้ หรือความเห็นแก่ตัว
ส่วนความแตกต่างกัน พุทธปรัชญาเน้นมุ่งจัดกิเลสในใจมนุษย์ ส่วนปรัชญานิเช่มุ่งใช้พลัง
กิเลสในเชิงสร้างสรรค์

เมื่อจับแนวคิดในมิติทางพุทธปรัชญาเถรวาท มองว่า ธรรมชาติให้ความ
เสมอภาคกันระหว่างร่างกายมนุษย์และสรรพสิ่ง ได้แก่ ร่างกาย (รูป) และจิตใจ (นาม)
ร่างกายมีสภาพเกิดขึ้นดำรงอยู่เป็นธรรมชาติ (อนิจจัง) มีสภาพแปรปรวนถูกบีบคั้นเป็น
ธรรมชาติ (ทุกขัง) และมีสภาพเสื่อมสลายไปเป็นธรรมชาติ (อนัตตา) ส่วนธรรมชาติในมิติ
ปรัชญานิเช่เห็นว่า พลังอำนาจกิเลสมนุษย์ต้องถูกกระตุ้นออกมาพัฒนามนุษย์ในเชิง
สร้างสรรค์

3) ด้านเสรีภาพของมนุษย์ พุทธปรัชญาเห็นว่าเสรีภาพคือการเป็น
อริยบุคคล 4 ส่วนนิเช่เห็นว่าเสรีภาพของมนุษย์เปรียบเหมือนการตายของพระเจ้า
ส่วนความแตกต่างกัน คือ พุทธปรัชญาเน้นเจตนาเพื่อพ้นทุกข์ แต่นิเช่เน้นเจตจำนงว่ามี
อำนาจโดยชอบธรรม

เมื่อจับแนวคิดมนุษย์ในมิติพุทธปรัชญาเถรวาท มองว่า มนุษย์มีเสรีภาพ
ตั้งแต่เกิดคือเสรีภาพทางกาย ทางความคิด และทางสติปัญญา มนุษย์สามารถพัฒนาตนเอง
ได้จนถึงอริยบุคคล บรรลุสัจธรรมความจริงอันประเสริฐ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรคได้
ส่วนแนวคิดมนุษย์ในมิติปรัชญานิเช่ มองว่า การได้ใช้เจตจำนงเสรีทางกาย ทางความคิด

และทางปัญญาอย่างมีอิสระ โดยปราศจากอำนาจการครอบงำใด ๆ กล่าวปฏิเสธความเชื่อ ค่านิยมเดิม ๆ ทิ้งเสีย

4) พุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่า ศักยภาพของมนุษย์สามารถเรียนรู้และฝึกได้ จนบรรลุถึงอริยชน ส่วนนิกายอื่นเห็นว่าควรมีการปฏิรูปวิถีชีวิต รูปแบบสังคมและประเพณี มนุษย์ใหม่ ส่วนข้อแตกต่างคือ พุทธปรัชญาเน้นการบำเพ็ญเพียรจนบรรลุอริยบุคคล 4 ส่วน นิกายใช้สัญลักษณ์เด็กด้วยการมุ่งบรรลุอภิมนุษย์

เมื่อจับแนวคิดมนุษย์ในมิติพุทธปรัชญาเถรวาท มองว่า มนุษย์สามารถ พัฒนาศักยภาพและอบรมเรียนรู้ได้ ยกระดับจิตใจตามกระบวนการไตรสิกขา 3 เรียกสั้น ๆ ว่า ศีล สมาธิ และปัญญาโดยการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในสติปัญญา การพิจารณารูปและนามยังจิตสู่สุตถิ์ เกิดปัญญาเห็นชอบตามเป็นจริงในสิ่งทั้งปวงว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา บรรลุอริยบุคคล 4 ตามลำดับ ส่วนแนวคิดมนุษย์ในมิติปรัชญานิกายอื่น มองว่า มนุษย์ต้องกล้าคิดออกนอกกรอบความเชื่อ ค่านิยมเดิม ๆ โดยใช้กิเลสพัฒนาศักยภาพมนุษย์ ให้เป็นตัวของตัวเองจากมนุษย์แล้ว เป็นมนุษย์ดี จากดีมาเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

5) พุทธปรัชญาชี้แนวทางสู่ความเป็นอริยบุคคลโดยปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ส่วนนิกายอื่นเห็นว่าแนวทางสู่ความเป็นอภิมนุษย์ พัฒนาจากพวกแล้ว (ทาส) มาเป็นดี (นาย) จากดีสู่ความเป็นตัวของตัวเอง (อภิมนุษย์) ด้านความแตกต่างกัน คือ พุทธปรัชญาเถรวาท เห็นว่ามนุษย์สามารถพัฒนาจนถึงขั้นบรรลุพระอรหันต์ ส่วนอภิมนุษย์อยู่ชั้นพระโสดาบัน

เมื่อจับแนวคิดมนุษย์ในมิติพุทธปรัชญาเถรวาท มองว่า มนุษย์ได้พัฒนาจาก คนธรรมดาเป็นอริยบุคคลจนบรรลุเป็นพระอรหันต์ ส่วนแนวคิดมนุษย์ในมิติปรัชญานิกายอื่น มองว่า มนุษย์ต้องปรับปรุงแก้ไขตนเอง เป็นผู้กล้าตัดสินใจเป็นของตัวเอง ไม่เดินตามใคร มีความเชื่อมั่นในตนเอง ทำตามความปรารถนามุ่งอภิมนุษย์ เจตจำนงที่จะมีอำนาจเหนือกิเลส

6) พุทธปรัชญาเถรวาทมีเป้าหมายสูงสุด คือ การบรรลุพระอรหันต์ ส่วนปรัชญานิกายอื่น มีเป้าหมายสูงสุดคือการเป็นอภิมนุษย์ ส่วนความต่างกัน คือ พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่าพระอรหันต์คือโลกุตระวิสัย ส่วนปรัชญานิกายอื่นระบุว่าพระโสดาบันยัง ช้องในโลกียวิสัย

เมื่อจับแนวคิดมนุษย์ในมิติพุทธปรัชญาเถรวาท มองว่า เป้าหมายสูงสุดของ มนุษย์นั้น ต้องสามารถขจัดกิเลส โลก โกรธ หลง และละสังโยชน์ 10 ประการได้สิ้นเชิง บรรลุพระอรหันต์ เป็นมนุษย์สมบูรณ์แบบ ส่วนแนวคิดมนุษย์ในมิติปรัชญา มองว่า มนุษย์ที่จะอยู่บนโลกนี้ได้ นั้น ต้องมีอุดมคติความเป็นมนุษย์ มีเจตจำนงที่จะมีอำนาจเหนือกิเลสตน และผู้อื่น กล้าเสียสละเสี่ยงเป็นตายเพื่อให้ได้ซึ่งอภิมนุษย์ มนุษย์ที่ไม่เหมือนใคร ผู้รู้แจ้งใน สัจธรรมชีวิต จำพวกปัจเจกบุคคล

สรุปความว่า มนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น จึงพัฒนาความเป็นมนุษย์ในเชิงลบ โดยมุ่งกำจัดกิเลส คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลงในใจมนุษย์จนบรรลุ

พระอรหันต์ ส่วนปรัชญานิทเช่นั้น พัฒนามนุษย์ในเชิงบวก โดยใช้กิเลสกระตุ้นต่อมจิตใต้สำนึกของมนุษย์ แสดงออกมาในเชิงสร้างสรรค์ มุ่งสู่ความเป็นอภิมนุษย์หรือเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

5. ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้การศึกษานี้ ครอบคลุมครบทุกประเด็น จึงควรมีการศึกษาวิจัยต่อยอดจากงานวิจัยนี้ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

5.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การศึกษาเปรียบเทียบมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญานิทเช่ พบว่ามนุษย์เป็นสัตว์พิเศษที่สามารถเรียนรู้และพัฒนาได้โดยใช้กระบวนการฝึกอบรมวิปัสสนากรรมฐาน โดยเพ่งพิจารณากาย เวทนา จิต และ ธรรม ให้เห็นรูป นาม ตามความเป็นจริงแล้ว สลัดกิเลสความพอใจและความไม่พอใจออกเสียได้ เมื่อมนุษย์ได้รับการพัฒนาฝึกอบรมจิตตนเองดีแล้ว ย่อมทนทานต่อแรงเสียดแทงแห่งกิเลส ตัณหา อุปาทาน จนถึงขั้นบรรลุอริยบุคคล พ้นจากความทุกข์ได้

5.2 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

การนำผลวิจัยมาสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ สนับสนุนเชิงวิชาการ เพื่อปรับเปลี่ยนมโนทัศน์มนุษย์อย่างถูกต้อง และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นหน้าที่และบทบาทของสถาบันการศึกษา หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ที่ต้องตระหนักรู้ เป็นสื่อกลางชี้แนะบอกกล่าวกำชับมนุษย์ทุกกลุ่มบุคคล ทุกช่วงวัย ให้มองเห็นคุณค่าและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ มั่นใจในว่า มนุษย์สามารถเรียนรู้และฝึกได้ จึงควรนำไปปรับใช้ ดังนี้

1. ควรมีการนำกระบวนการพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา 3 เพื่อประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น ประยุกต์ใช้ในสถาบันการศึกษาอย่างจริงจังทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

2. เมื่อศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญานิทเช่อย่างเข้าใจแล้ว ควรนำหลักอริยบุคคล 4 และ อภิมนุษย์ มาประยุกต์ใช้เป็นหลักปฏิบัติเผยแพร่ ชี้แนะ สอนอย่างจริงจัง เพื่อให้มนุษย์ในสังคมได้รับผล คือ ความสงบสุขในปัจจุบัน และมีความหวังในอนาคต

5.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบมนุษย์ในทัศนะพระธรรมปิฎกกับปรัชญานิทเช่
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบมนุษย์ในปรัชญาเถรวาทกับมโนทัศน์การเมืองของนิทเช่

3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาขงจื้อ

เอกสารอ้างอิง

- นิทฉอ. (2555). **ผู้บุกเบิกแนวคิดหลังนวยุค ด้วยวิถีสู่อภิมนุษย์ และซึ่งสุนทรีย์**. แปลโดย กิริติ บุญเจือ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสำนักพิมพ์สยามปริทัศน์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2532) **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร
- พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ.ปยุตโต). (2556). **หลักสูตรอารยชน**. พิมพ์ลักษณ์ กรุงเทพมหานคร: เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2559). **ปรัชญากรีกบ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สยามปริทัศน์.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศัลก์ ศาลยาชีวิน. (2550). **พระเจ้าตายแล้ว ดังพูดว่าซาราธูสตรา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โมฆิต.
- Stroll and Popkink (1993). **อ้างอิง พระมหาจุฬาล้อม ชูเลื่อน**. (2546). ความกล้าหาญทางจริยธรรมในการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในทศชาติชาดก. **ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาจริยศาสตร์ศึกษา**. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหิดล. เข้าถึงได้จาก <https://blog.sansiri.com/sirihouse-inspiration/> (สืบค้นเมื่อ 26 ตุลาคม 2563).